

חידושי הרד"ל
[לג] דבר אחר
כל הדרה אלו
ה מ ש ו ר י ם
דבתיב ומהללים
בו. כן גר' לומר.
והוא חסמכתא
לביטול השיר
מבית המשפחות:
רבי יהודה בר
סימון אמר בזמן
שישראל בו. ע"י
בילקוט על ט"ס:

זרע אברהם

דרך דליפת בגמרא
(הפניית כט, א) אמר
הקדוש ברוך הוא אדם
בכיתם בכיה על חסם,
חייכם שאני קובע לילה
זו בכיה לדורות, שאותו
לילה שבו היה תשעה
באב, שלשום המרגלים
בטעמים ותשעה בסיון,
ובשחרו היה תשעה
באב, זה שאמר יכול
על מגן, פירוש האיל
ועכו בכיה על חסם,
זה שאמר כי ה' הוה,
הוא לשון יגון ואנחה,
תלמוד לומר על רוב
פשיעה, שבשבל בכיה
של חסם לחודיה, לא
היה בית המקדש נחמד,
רק בשביל רוב עוונות,
רק שגילגל הקדוש ברוך
הוא הדבר לזמן זמן,
שמרנו בית המקדש,
בששעה בלב האיל
ועכו בלילה זה. דברי פי
חכם מן ופשיעתי שקי:

דברי חכמים

[לג] כל הדרה
אלו סנהדרין
דבתיב עז והדר
לבושה נמשך על
מאמר הקדוש נדע
בטעמים בעלה, היינו
סנהדרין יושבי שער:
בזמן שישראל
עושין רצונו של
מקום מוסיפין כח
בגבורה של מעלה
כמה דאת אמר
באלהים נעשה
חיל, ובשאיין עושין
רצונו של מקום
בביבול מתישין
כח גדול של מעלן
דבתיב צור ילדך
תשי וכו' בשם רבי
לוי בזמן שישראל
עושין רצונו של
מקום מוסיפין כח
ובו כמה דאת
אמר יגדל נא כח ה'
ובזמן שאין עושין
רצונו של מקום
בביבול מתישין
וכו' והולבין גם הם
בלא כח. פלוגתא
דתנא קמא אמר
כשעושין רצונו של
מקום מוסיפין כח
במדת הדין של מעלה,
לנקום מאויביהם
דכתיב באלהים נעשה
חיל, בכח אלהים
שרא מדת הדין

משמרות. כהונה ולויה: מיד ויצא מבית ציון. פירוש מיד אחר
שכתוב עולליה כו', כתיב ויאל מצת וגו', כדמפרש ר' אחא מן צת
כתיב, ורעה לומר הקרי מצת, והכתיב מן צת, לשון מנה, זה הקדוש
ברוך הוא שכתוב בו ה' מנת חלקי, ובעל המאמר גילה לנו אהבת
השכינה ממנה, לא רעה לפרסמה
ולפרשה בפירוש, רק רמזה בלשון
סחוס, באומרו ויאל מן, שהוא מלשון
ה' מנת חלקי, ואפילו הכי הוסיף עוד
לסחוס הדברים, כי מלת מן כתיב,
ולא קרי, אבל קריין ויאל מצת
ליון, והכל להודיע אהבתו יתברך
אותנו, כי לא רעה לכתוב בפירוש
סחילק ה' יתברך שכינתו מליון,
אלא רעה ללמדנו עוד כי לא יראה
לגמרי, כי נקטיין שלא זה שכינה
מכותל מערבי, ולטולס עיני ה' זה
מראשית שנה ועד אחרית שנה, ולכן
מוכיר ישיאתו ברמז וואפילו אותו
רמזו כתיב ולא קריין (לחס דמשה):
[לב] כל הדרה זה הקדוש
ברוך הוא. והנה המדרש דרש
כמה דרשות על תיבת כל הדרה,
זה הקדוש ברוך הוא, (והיינו)
זה סנהדרין, זה תלמידי חכמים,
זה משמרות, זה תינוקות, מאוס
שכחולס כתיב תיבת הדרה, ומכל
מקום בכל הדרשות האלו אין מולא
המקרא מדי פשוטו, שילא מאס כל
הדר הטובה והזכרה שהיה שם,
ולא מדכתיב כל דרשיין נמי הדר
השכינה, ושניהם עולים בקנה אחד,
כי הטובה והזכרה הוא במקום
השכינה, אשר הוא מקור הזכרה,
וכן דרש (כל הדרה) זו סנהדרין,
כי הסנהדרין נעשו מרכבה
לשכינה, וכן התלמידי חכמים, שאין
להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא
ארבע אמות של הלכה (זכרות
ת, א), וכן המשמרות של כהנים
ולוים, וכן התינוקות, כמו שמיסיס
המדרש שכיון שגלו התינוקות
גלתה שכינה עמם, (זכר כתיב מפי
עוללים וינקים וגו' (נדר הקודש):
אמר רבי יהודה כמה בו.
הביא זה עוד הפעם, מאוס דכל
הני דרשות דדריש על תיבת כל

הדרה, אשר כתיב תיבת כל הדרה,
כי הסנהדרין נעשו מרכבה
לשכינה, וכן התלמידי חכמים, שאין
להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא
ארבע אמות של הלכה (זכרות
ת, א), וכן המשמרות של כהנים
ולוים, וכן התינוקות, כמו שמיסיס
המדרש שכיון שגלו התינוקות
גלתה שכינה עמם, (זכר כתיב מפי
עוללים וינקים וגו' (נדר הקודש):
אמר רבי יהודה כמה בו.
הביא זה עוד הפעם, מאוס דכל
הני דרשות דדריש על תיבת כל

הדרה, אשר כתיב תיבת כל הדרה,
כי הסנהדרין נעשו מרכבה
לשכינה, וכן התלמידי חכמים, שאין
להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא
ארבע אמות של הלכה (זכרות
ת, א), וכן המשמרות של כהנים
ולוים, וכן התינוקות, כמו שמיסיס
המדרש שכיון שגלו התינוקות
גלתה שכינה עמם, (זכר כתיב מפי
עוללים וינקים וגו' (נדר הקודש):
אמר רבי יהודה כמה בו.
הביא זה עוד הפעם, מאוס דכל
הני דרשות דדריש על תיבת כל

הדרה נחא, מאוס שנאמר בהם תיבת הדר,
הא דאמר ר' יהודה בל ורעה כמה חביבין תינוקות כו', ואם כן אין לך הדר יותר מהם, שעל גלותם כתיב ויאל מצת ליון כל
הדרה: [לד] ובשהם קשים משולים באילים שנאמר היו שריה באילים. דרש ביה אילת וחוקק כמה דאת אמר ואת אילי
הארץ לקח (מתנות כהונה): ואני עושה לכם בן. שילכו בשבי כאלים בשעת שרצ (מתנות כהונה). או פירושו שילכו בגולה ואני
אכבש עיני מהם כדי שיעשו בהם האויבים כרלונס: [לה] רבי עזריה בו. פלוגתאם הוא בזה שרבי עזריה סובר שבזמן שישראל
עושין רצונו של מקום הם מוסיפין כח בגבורה, שאפילו מדת הדין מתהפכת להם למדת הרחמים, ומוסיפין זה כח לרחם עליהם
ולהללים מכל הקמים עליהם, וזה שנאמר באלהים, רעה לומר במדת אלהים עלמו מוסיפין כח וחיל ווהוא יבוס לריונו, שאם פירושו
בעזרתו נעשה חיל, הו' ליה למימר וזכוס לריונו, שאחר שינקן הכח בשישראל הו' ליה לתלות הגלחון על ידם, אלא על כרחך כ"ל,

משמרות. כהונה ולויה: מיד. אחר שכתוב עולליה כו', כתיב
ויאל מצת וגו', וכדמפרש ואזיל: [לג] מן בת בתיב. והקרי מצת:
הכי גרסינן דבתיב עז והדר. והסנהדרין הוד עווס, ותוקפס
של ישראל. וכן בשיר השירים כנה אותם, כמגדל דוד: מיד ויצא
מבית. מן צת, וכדלעיל, ועוד יש לומר דדריש מפני שילא כל הדרה,

[לג] מן בת בתיב. מן מלשון מנה: עז והדר לבושה. וכמו
שכתוב לקמן פסוק בזה בשיר וטורי. וטורי זה סנהדרין, וכמו
שכתוב עוד וזכר תלביטי, שגורמים הד: אלו המשמרות.
משמרות לויה, המאורכים ומהללים להדרת קדש: אלו התינוקות.

במדבר רבה (ט, ז). כמו שכתוב
(מיכה ב, ט) עולליה תקחו הדרי,
ע"י שם באריכות, שהם גורמים
ההדר: סנהדרין ולא גלתה
שכינה. ואף שדרש מתיבת הדרה
על סנהדרין ומשמרות, אך אינם
מפורשים בכתוב, כמו על התינוקות:
בשהם רבים. כמו שתיארה לך כפני
כ, א) לעולם יהיה אדם כך כפני
ש"ט לו לב בשך: ורעו כבשים.
וכיפיה דקרא ומרבות מחיס גרים
יאכלו, ומרגס יונתן ונכסי רשיעיא
לדיקיא ילכו: והופכים פניהם
ממנו. כמו שכתוב בריש מדרש רות
כשעולים בחרבות:

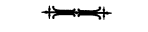
לג [א.ו] ויצא מבית ציון, מ"מ מן בת
בתיב, אמר רבי אחא: יש לנו מנה
אחת יפה, זה הקדוש ברוך הוא, שכתוב
בו (תהלים טו, ה) ה' מנת חלקי וכוסי.

[שם] "כל הדרה", זה הקדוש ברוך הוא, שנאמר (שם קד, א) "הוד
והדר לכשת", דבר אחר, "כל הדרה", זו סנהדרין, דכתיב (משלי לא,
כה) "עז והדר לבושה", דבר אחר, "כל הדרה", אלו תלמידי חכמים
דכתיב (ויקרא יט, לב) "מפני שיבה תקום והדרת פני יקון", דבר אחר,
"כל הדרה", אלו המשמרות דכתיב (דברי הימים ב, כא) "וימהללים
להדרת קדש", דבר אחר, "כל הדרה", אלו התינוקות, אמר רבי
יהודה: בא וראה במה חביבין תינוקות לפני הקדוש ברוך הוא,
גלתה סנהדרין ולא גלתה שכינה עמם, גלו משמרות ולא גלתה
שכינה עמם, וכיון שגלו תינוקות גלתה שכינה עמם, הלא הוא
דכתיב [א, ה] "עולליה הלכו שבי לפני צר", מיד [א, ו] "ויצא מבית
ציון כל הדרה". [שם] "היו שריה באילים", אמר רבי יהודה: בשהן
רבים משולים כבכשים, שנאמר (ישעיה ה, יז) "ירעו כבשים כדברם",
ובשהן קשים משולין באילים, שנאמר "היו שריה באילים", רבי
סימון בשם רבי שמעון בר אבא ורבי שמעון בן לקיש בשם רבי
יהושע: מה אילים הללו בשעת שרב הופכין פניהם אלו תחת אלו,
כך היו גדולי ישראל רואין דבר עבירה והופכין פניהם ממנו, אמר
להם הקדוש ברוך הוא: תבא שעה ואני עושה לכם בן. [א, ו] "וילכו
בלא כח לפני רודף", רבי עזריה בשם רבי יהודה ברבי סימון
אמר: מה בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה
של מעלה, במה דאת אמר (תהלים ס, יד) "באלהים נעשה חיל",

מנתות כהונה
אלו התינוקות, יראה גם כן מנה יפה, זו היא השכינה: באילים.
דרש ביה אילת וחוקק, כמה דאת אמר (ויחוקקל ז, יג) ואת אילי
הארץ לקח: ואני עושה בו. שילכו בשבי כאלים בשעת שרצ:
בגבורה של מעלה. וכן הוא במקום אחר בהדיו. ועיין בויקרא
רבה פרשה כ"ג.

משמרות. כהונה ולויה: מיד. אחר שכתוב עולליה כו', כתיב
ויאל מצת וגו', וכדמפרש ואזיל: [לג] מן בת בתיב. והקרי מצת:
הכי גרסינן דבתיב עז והדר. והסנהדרין הוד עווס, ותוקפס
של ישראל. וכן בשיר השירים כנה אותם, כמגדל דוד: מיד ויצא
מבית. מן צת, וכדלעיל, ועוד יש לומר דדריש מפני שילא כל הדרה,

מסורת המדרש
מד. ילקוט כ"א רמז
אל"ף א'. כל הענין:
מה. פסיקתא דרב
כהנא פסקא ל"ז כל
הענין, ושם הגירסא
בזמן שהדיקויס טעין
וכו' וכן הוא הגירסא
בילקוט סדר שנה
רמז תשד"ט. ילקוט
סדר האינו רמז
תתקמ"ה. ילקוט כ"א
רמז אל"ף א':

אם למקרא

ה מנת חלקי וכסי
אתה תומדין גולתי:
(תהלים טו, ה)
פרכי נפשי את ה'
ה אילתי גולת פאר
הוד ותרד לקשת:
(שם קד, א)

עז והדר לבושה
ותשחק ליום אחריו:
(משלי לא, כה)

מפני שיבה תקום
והדרת פני יקון
וראת פאלהיך אני
ה':

(ויקרא יט, לב)

וינעז אל העם
ויצמר משררים לה
ומהללים להדרת
קדש בצאת לפני
החלון ואמרים הודו
לה פי לעולם חסדו:
(דברי הימים ב כ"א)

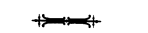
ורעו כבשים כדברם
והרבות מחיס גרים
יאכלו:
(ישעיה ה, יז)

באלהים נעשה חיל
והוא יבוס לריונו:
(תהלים ס, יד)

שינוי נוסחאות

(לב) בא וראה כמה
חביבין תינוקות
לפני הקדוש ברוך
הוא. תיבות "לפני
הקב"ה" לא היו
בשום דפוס בעולם
כאן (אבל איתנהו
בפסקא הבא באותו
מאמר של ר"י).
אבל המדפיסים
המאוחרים הכניסו,
ובד' וילנא כתוב
בתוך סוגריים:

חידושי הרד"ל
 הקריני דף אחד ואמר ליה אין בן כח בוי. אפשר דרש היו שריה בתורה כאלים, שאין קדשים לא מלאו מרעה מפי שרי התורה, ולכן וילכו בלא כח טו: [לד] בד תספון בלה. אפשר לרדך לומר תספון. והוא לשון חלול בגלון ארמי, והכוונה כמבואר אחרת המכונה, וזכרת צבעת ימי המשחה, שאז היו הכל מכבדין ומקלסין אותה: *

חידושי הרש"ש
 [לד] רבנן דהתם בוי ורבנן דהבא בוי. עיין מתנות כהונה. ועיין מה שכתבתי בצראשית רבה ד: *

דברי חכמים
 דכתיב לור ילדך, האור אשר ילדך נעשה תשי כביכול, והסבה לזה ותפחה אל מחוללך, שאין עושין רעו לא מקום. ורבי לוי אמר דכשעושין רעו של מקום, מוסיפין כח המדה החכמה של הויה להיטיב, דכתיב ועתה יגדל נא כח הויה. וכשאיין עושין אז מחיפין כח של מעלה, וגם המה נעשים בלי כח. ובגוף הדבר שפלוו בצורה של מעלה נעשה התחמוסין, יתכן דההנהגה העליונה מתנהגת מהנהגת התחמוסין, דהשכר והטובש הוא ממש מהמלוה והעבירה נעלמת. לכן כשעושין רעו של מקום, ועל ידי זה משפיע ה' ברכת טובו בעולם, ניכר בזה חוספת כחו יתברך להיטיב בהוספת הטובה, וכשאיין עושין רעו של מקום, דלא מונע הבורא יתברך שפעט טובו מן העולם. אז נראה שטוב כח של מעלה מהעדרת טובו יתברך. והי שמיסין רבי לוי והולכין גם הם בלא כח, דהעושה הוא משני העבירה שחייבו כח של מעלה: [לד] רבנן דהתם אמרי נפל תורא טונין עבדו ורבנן דהבא אמרי נפל תורא תחדדין סבינוהו. הרעה היא כשי פנים, האחד אשר ישלחו האדם

ובזמן שאין ישראל עושין רעו של מקום כתיב לור ילדך תשי, שפירושו אביך זה ילדך (והוא מדת תפארת ישראל), ותשי רעה לומר שכביכול עד שם הגיע התשוב כח. ורבי יהודה בר סימון סובר וכי לעולם תוספת הכח או התשוב הכח לעולם לא יעלה, רק עד השכינה לבד, כי היא עמנו, ובה נוכל לעשות תוספת או מגרעת כחה, לא במקום אחר למעלה, וזה שאמרו בזמן שישראל עושין רעו של מקום, וכביכול מוסיפין כח בצבורה, כמה דאח אמר ועתה יגדל נא כח אדוני, שהוא שם של אדנות, והיא המדה האחרונה, ובזמן שאין עושין רעו של מקום, וכביכול מחיפין כח גדול של מעלה, והולכין גם הם בלא כח לפני רודף, ולא הביא קרא, כי סמך למה שדרשו ז"ל לעיל בזה הפסוק וילא מצית ליון כל הדרה, והיינו השכינה, ואם כן פשט הכתוב כך הוא, וילא מצית ליון כל הדרה היינו השכינה, וגם היו שריה הולכים בהרים כאלים לא מלאו מרעה, וילכו כביכול השכינה וההרים בלא כח לפני רודף, על שעברו כנסת ישראל על רעו של מקום, וזה שאמר בעל המאמר והולכין גם הם בלא כח לפני רודף, וגם הם דקאמר הכוונה השכינה וגם השרים, דאי לא יתימא הכי מלת גם מאי רבי, אלא על כרחך מלת גם דקאמר למימר וילכו דקאמר קרא קאי אשניהם, שהיא השכינה והשרים כנ"ל (לחס דמשה): הקריני למדני מקרא: השניני למדני משנה: ברודף מלא. דתיבת רודף כתיב מלא בוא"ו (מתנות כהונה). וגם נרדפו רדיפה מלא ושלמה כדפירש רש"י ויפה ענף: בגואל מלא. שהיה גדולה שלימה שאין אחריה שטור, שכן תיבת גואל מלא כתיב ויפה ענף: (לד) [לז] בימי עניותה. משום דקשה בכתוב זכרה ימי עניה [זכרה היא על מה שעבר, ואם עדיין בימי עניה, איך שייך

לומר זכרה, לכן פירש כמו בימי עניה, על דרך כי שש ימים עשה ה' וגו', שפירושו בששת ימים. (והו"ו של ומרודה נוספת ותיבת כל מחמדיה חסר ו"ו) (אלון בכות): נפל תורא. כשנפול השור רבים שוחטים קמים עליו, אף כאן משנפל ביד לר אין עוזר לה: דהבא בצבל אמרין כשנפול השור מיד משחיין הסכין וזריזין לשוחטו: בד תספון בלה. חוזר למעלה לראש הענין, ופירש כשמכין הכלה לאחר חופתה, היא זוכרת ימי החופה שהיו הכל מהללין ומשבחין אותה, וכן הבן כשהולך יחף בעירום ובחוסר כל, הוא זוכר השלוה והטובה שהיה לו בצית אביו, וקודם לזה לא הרגיש בטובתו, כי ירושלים בימי עניה, היא זוכרת המחמדים והטובה שהיה לה מקודם (מתנות כהונה): תספון. לפי הענין הוא לשון הכאה ויסורין (מתנות כהונה):

ועתה יגדל נא כח ה'. לרדך עיין והלא פסוק זה אמר משה בתפלתו על חטא מרגלים, שרעה השם יתברך לבלות כל ישראל, ומשה התפלל שלא יעשה כן, ואז לא היו עושים רעו של מקום. ויתכן שהכוונה שזכות משה, וזכות תפילתו, הכריעו שיעשה הקדוש ברוך הוא לישראל, כאלו עשו רעו של מקום: בלא כח לפני רודף. וכמו שאמר לעיל פסוק גלתה יהודה, כיון שגלו משש כמו כנעניה, וכן כאן וילא מן בת ליון כל הדרה, ובכן בלא כח: אין בי כח. עיין לעיל פסוק ולא אחתי קראת יעקב כי יגעתי בי ישראל פתיחה י: (לד) ימי עניה ומרודיה. משמע שעתה היא בשלוה, וזוכרת מה שעבר עליה בימי עניה, והלא הקינה בימי עניה מדברים, על כן דורש שמה שכתוב ימי עניה, פירושו בימי עניה וזכרת עוונותיה ומרודיה שמרדה, שהם מדה כנגד מדה: אלו דברי תורה. שהיו מחמדיה בימי קדם, ועתה עברה עליהם: רבנן דהתם. של צבל עיין שבת פירק ב' משנה על שלשה עבדות, (ללא, ז): ורבנן דהבא. של ארץ ישראל, שהמדרש הוא אגדת ארץ ישראל, והוא מה שכתב כאן בצפול עמה ביד לר ואין עוזר לה, אז ראוה נרים שחקו על משבתי:

ובזמן שאין ישראל עושין רעו של מקום, בבכיבול מתישין בח גדול של מעלן, דכתיב (דברים לב, יח) "צור ילדך תשי", ירבי יהודה ברבי סימון בשם רבי לוי ברבי טרפון: בזמן שישראל עושין רעו של הקדוש ברוך הוא מוסיפין כח בגבורה של מעלה במה דאת אמר (במדבר יד, ז) "ועתה יגדל נא כח ה'", ובזמן שאין עושין רעו של הקדוש ברוך הוא בבכיבול מתישין בח גדול של מעלן, והולכין גם הם בלא כח לפני רודף, רבי הונא ורבי אחא ורבי סימון בשם רבי שמעון בן לקיש, ורבנן בשם רבי חנינא: היה אדם אומר לחבירו בירושלים: הקריני דף אחר, ואומר לו: אין בי כח, השניני פירק הקדוש ברוך הוא: תבא לכם שעה ואני עושה לכם כף, ויילכו בלא כח לפני רודף, אמר רבי אחא בשם שלא גלו ישראל אלא ברודף מלא, כף אינן נגאלין אלא בגואל מלא דכתיב (ישעיה נט, ב) "ובא לציון גואל", מלא בתיב.

לד [א. ז] "זכרה וירושלים ימי עניה ומרודיה", בימי עניותה נזכרה מרדין שמרדה בהקדוש ברוך הוא. [שם] "כל מחמדיה", אלו דברי תורה, במה דאת אמר (תהלים יט, יא) "הנחמדים מזהב ומפז", [א. ז] "בנפל עמה ביד צר", רבנן דהתם אמרין: נפיל תורא טונין טבחי, ורבנן דהבא אמרין: נפל תורא תחדדין סבינוהו, [שם] "ואין עוזר לה". רבנן דהתם אמרין: בד תספון בלה מדכרא שבועה יומין דמשתותא, ורבנן דהבא אמרין: בד יחופה ברא מדכר שלותא דביתיה דאבויה.

לומר זכרה, לכן פירש כמו בימי עניה, על דרך כי שש ימים עשה ה' וגו', שפירושו בששת ימים. (והו"ו של ומרודה נוספת ותיבת כל מחמדיה חסר ו"ו) (אלון בכות): נפל תורא. כשנפול השור רבים שוחטים קמים עליו, אף כאן משנפל ביד לר אין עוזר לה: דהבא בצבל אמרין כשנפול השור מיד משחיין הסכין וזריזין לשוחטו: בד תספון בלה. חוזר למעלה לראש הענין, ופירש כשמכין הכלה לאחר חופתה, היא זוכרת ימי החופה שהיו הכל מהללין ומשבחין אותה, וכן הבן כשהולך יחף בעירום ובחוסר כל, הוא זוכר השלוה והטובה שהיה לו בצית אביו, וקודם לזה לא הרגיש בטובתו, כי ירושלים בימי עניה, היא זוכרת המחמדים והטובה שהיה לה מקודם (מתנות כהונה): תספון. לפי הענין הוא לשון הכאה ויסורין (מתנות כהונה):

מסורת המדרש
 מו. ילקוט שהלים רמז ט"ט:
 * * *
אם למקרא
 צור ילדך תשי ותשפח אל מחוללך: (רביע לביח)
 ועתה יגדל נא כח ארצי כאשר דברת לאמר: (במדבר יד)
 ובא לציון גואל וירשבי פשע ביעקב נאם ה': (ישעיה נט)
 הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים: (תהלים י"א)

ענף יוסף
 (לג) [לח] ועתה יגדל נא כח ארצי. אף שזכותו פשט חסדו, יש לומר על דרך דמיון שעה שעלה משה למרום ט' כדאיתא צפרק רבי עקיבא שבת פט, א, אם כן נאמר ועתה יגדל בצחותו פשט ויפה ענף: גואל מלא בתיב. נראה מכאן דכל גואל שדבקא זולת זה חסר, ואף שמינו (רות ד, ח) והנה הגואל עובר מלא כקייב, יש לומר שהוא מלא נמי מהאי טעמא שרומז למלך משיח שגולד המזוג, כמדובר שם (יפה ענף):

שינוי נוסחאות
 (לד) בד תספון בלה. ע' במפרשים שמתקשין לפרש "תספון", ובנוסח בבובר איתא "תכפון" (=תורעב).
 * * *

מתנות כהונה

בפרק כמה מדליקין בגמרא (לכ, א) דעל שלש עבירות, דאמר רבא הכא, והוא היה בצבל: נפל בוי. כשנפול השור, מיד משחיין הסכין, וזריזין לשוחטו: בד תספון בלה מדכרה גרסינן. וחוזר למעלה לראש הענין, ופירושו, כשמכין הכלה לאחר חופתה, היא זוכרת ימי חופתה, שהיו הכל מהללין ומשבחין אותה, וכן הבן כשהולך יחף בעירום ובחוסר כל, הוא זוכר השלוה והטובה שהיה לו בצית אביו, וקודם לזה לא הרגיש בטובתו, כי ירושלים בימי עניה, היא זוכרת המחמדים והטובה שהיה לה מקודם: תספון. לפי הענין הוא לשון הכאה ויסורין, ועיין ערוך ערך ספת, ופייע חקדמות מילין, ארום בניינה ספית, פירשו בו כי בצבילו לקית: שלותא גרסינן:

ובדברי רבי יהודה בר סימון לרדך לסיים, של מעלן דכתיב צור ילדך תשי, וכן הוא בספר עבודת הקדש פ"ג מחלק העבודה (סמוך לתחלתה): והולכים גם הם. וענינו כשעושין רעו של מקום, מוסיפין כח בצבורה גם המה, ובהיפוך מחיפין גם כח עמנו, ועיין בילקוט תהלים מזמור כ"ו: הכי גרסינן היה אדם אומר בוי: הקריני. למדני מקרא: השניני. למדני משנה: מלא. דכתיב רודף, מלא ו"ו: גואל. כתיב גם כן מלא ו"ו: [לד] זכרה בימי בוי. דרש ימי חסר ב' השימוש, וכפירוש הרב אברהם בן עזרא (צראשית יד, ד), כמו שש ימים עשה ה' וגו', שהוא כמו בשש: נפל תורא בוי. כשנפול השור רבים שוחטים קמים עליו, אף כאן משנפל ביד לר, אין עוזר לה: דהבא. בצבל, כן משמע

באדם לרע לו אף שאינו ראוי להרעה. וזה נפל תורא, כאשר נפול השור אף דלינוט אור העומד לשחיתו, עם כל זה הואיל ונפל מתאספספים השוחטים לשחטו. השני שראוי להרעה, רק ממחרים להרגו לפני זמן המוגבל לרעו. וזה כאשר נפל תורא כשנפול השור העומד לשחיתו, אף שאין רועים לשוחטו כעת, עם כל זה אחרי שנגד ומוכן לשחיתו מחודדין הסכין לשוחטו כעת. ויתכן עוד

חידושי הרד"ל
על שום תפחה
דחוי ביה. פירוש
כירה תרגומו
בירושלמי, תפ"ח,
ודלחמך להלן וכירה
היתה נתונה בו כו'.
ויש לומר גם כן על
שם התופים שהיו
מקישין בהן, שלא
ישמעו נחמת צדיקים,
כגירסת הערוך, ואות
אמת להלן: חילתא
דברי הינום. חילתא
הוא גי' בשלשון תרגום,
והיינו גי' בן הטוס:

דבר אחר טומאתה בשוליה בשיפוליה כו'. גם דרש זה
הוא על הערלה, אלא שלא קאי על הכהנים לכו לפי דרש זה, אלא
על כל אנשי ירושלים, שהכינוי של טומאתה בשוליה שב אל ירושלים
שהזכיר לעיל, ומביא ראיה שבשוליה פירושו בשפוליה, כמה דתא אמר

על שולי המעיל, שפירושו שהפעמונים
יהיו על שיפולו של מעיל: מקום היה
למטה בירושלים כו'. ועליו אמר
הכתוב טומאתה בשוליה, כי שם היה
טומאת המולך, ולפי שהיה במקום
נמוך שבירושלים קאמר בשוליה,
וקרוב דר"ש לא זכרה אחריה
על מסירת הבנים למולך, ולא זכרו
אהבתם ורחמם, שהבן נקרא אחריה,
על דרך (עמוס 7, 3) ואחריהם
בסירות דוגה (יפה תואר): תפחה.
פיתוי של עבודת מולך. או ראה לומר
מעשים המביאים האדם לניהוס
הנקרא תפחה, על שם שכל המתפתה
זה נוטל לניהוס (פירושין יט, א)
(מתנות כהונה): חילתא דבר
הינום. תרגום של תופת בן הינום
תופת די בחילות דבר הינום. וחילתא
הוא תרגום של עמק. ועל שם שהיה
בעמק למטה בירושלים תרגומו כן
(מתנות כהונה): קנקלים. חדרים:
וטס של נחשת בידו. ציד המולך:
וכירח היתה נתונה בו. פירוש
שהטס היתה על גבי הכירה, וכדלקמן
בסמוך (מתנות כהונה): פותחין לו
אחד. חדר אחד: ונותנים אותו.
הבן היו נותנין לתוך אותו הטס: וכל
כך למחא בו. ראה לומר וכל כך למח
היו מקלסין כך לפניו, כדי שלא ישמעו
האבות לעקת צדיקים העומקים ויחזרו
בהם. ועיין בערוך צילקוט ירמיה
(רמז רעז): הוה בומר א בו. היה
הכהן של עבודת המולך, בא לבן
אדם ואמר לו בחתי אלך שאמר לי
טכ"ס פלוני, מכל צדך שיש לך אין
אתה רוצה להקריב אחד מהם: חד
בדהב. האחד עושה מלאכה צוהב,
ואחד בכסף, ואחד רועה הבקרים,
ובתוך כדי דבור אמר ליה המתן שיש
לי בן אחד קטן, והוא צדיק המדרש,
כשיבא אני אתן אותו לך: רעיע. לשון
רע, כלומר רשע רע, מכל צדך שיש
לך כו': לורטיא. הוא רומח או כסא
(מתנות כהונה). וראה לומר ששברה
אותו לורטיא ושפרו באש להסח לו
חמין: מכל עצים שיש לך.

דָּבַר אַחֵר, "טֹמְאָתָהּ בְּשׁוּלֵיהָ",
בְּשׁוּפּוּלֵיהָ, בְּמָה דְאֵת אָמְרָה (שמות בת, לד)
"עַל שׁוּלֵי הַמַּעֲיֵל", דָּבַר אַחֵר, "טֹמְאָתָהּ
בְּשׁוּלֵיהָ", בְּהֵוֹא דִתְנִן: מְקוֹם הָיָה
לְמִטָּה מִירוּשָׁלַיִם תּוֹפֵת שְׁמוּ, רַבִּי יְהוּדָה
אוֹמֵר: עַל שׁוֹם תּוֹפֵתָה דִתְנִן בֵּיהּ, רַבִּי
יוֹסִי אוֹמֵר: חִלְיָתָא דְבַר הַיְנוּם, מִחֲצֵלָם
חֲלוּל הָיָה שָׁם נִתּוּן לְפָנִים מִשְׁבַּעַה
קִנְקָלִים, וְטַס שֶׁל נְחֹשֶׁת בְּיָדוֹ, וְכִירָה
הָיְתָה נְתוּנָה עַל גְּבוּי, וְכָל מִי שֶׁהָיָה
מְקַרֵּיב סֶלֶת פּוֹתְחִין לוֹ אֶחָד, תּוֹרִין וּבְנֵי
יוֹנָה פּוֹתְחִין לוֹ שְׁנַיִם, בְּבֶשׂ פּוֹתְחִין לוֹ
שְׁלֹשָׁה, אֵיל פּוֹתְחִין לוֹ אַרְבָּעָה, עֵגֶל
פּוֹתְחִין לוֹ חֲמֵשָׁה, שׁוֹר פּוֹתְחִין לוֹ
שֵׁשָׁה, וְכָל מִי שֶׁהָיָה מְקַרֵּיב בְּנוֹ, פּוֹתְחִין
לוֹ שִׁבְעָה, וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לְתוֹךְ טַס שֶׁל
נְחֹשֶׁת, וּמְסִיקִין אֶת הַכִּירָה תְּחִמִּין,
וְהָיוּ מְקַלְסִין לְפָנָיו וְאוֹמְרִין לוֹ: יַעֲרַב
לְךָ וַיִּבְסַם לְךָ, וְכָל בָּרַךְ לְמָה, בְּדִי שְׁלֵא
יִשְׁמְעוּ וְנִהְמַת בְּנֵיהֶם וַיִּחְזְרוּ בְּהֵן, מִיְהוָה

תופת שמו. ירמיהו (ל, לא), וצנו צמות התופת אשר צביא בן הכס לשרוף
את צדיקים באש: חליתא דבר הינום. יתכן שגם צדיקי חכמי המדרש
היה ענין התופת קיים, וידעו איך נעשה: משבעה קנקלים. הביא
הערוך ענין זה בערך גי'א, ובערך קנקל ב', באריות בשם ילמדנו
קדושים, ופירשו חדרים, וכן הוא
במוסף ערוך בשלשן יוני חדרים.
עיין לקמן פסוק על אלה אני צדיקה,
במעשה דמרים ועצמה צדיקה, וחילתא
בערוך שם, שלך קורים אותו הינום,
על שמנהמין לפניו, ושהתנוק נוהס
עד שנפשו יולא: חד בכסף וחד
בדהב. פירוש בעבודת המלך,
במקום שטושים כסף וזהב: לורטיא.
המוסף ערוך בערך לורטיא, הביא
מאמר זה, וכתב שבעל הערוך גרס
ברנטיא, ולמי אומר שהגירסא היתה
לורטיא, פירושו בשלשן יוני כלי מיוחד
לרחוק הגוף, וכן הביאו המוסף ערוך
בערך לורטיא. ובערוך ערך ברנטי,
הביא מאמר זה, וגורם ברנטיין,
ספרים אחרים נעלה עורחוק וכו',
פירוש קומקס. וצילקוט יחזקאל טז
גורם גם כן ברנטיין, וגורם מכל
כלים שיש לך צדיק וכו': ותקחי
את בניך. וסופיה דקרא ותזכרים
להם לאכול: אף על פי בן. בדוחק
יתפרש אף אני אעשה לך על פי כן
כאשר עשית אתה, שחטאת באופן
שהדעת מתפלא, כן יפלא העושה,
ומה שאמר לנסיגין לריך עיין:

מסורת המדרש
מח. ילקוט ירמיה
רמז רע"ז:
מט. פסיקתא רבתי
פסקא כ"ט סימן ד'
ועי' שם צמחה"ו.
ילקוט יחזקאל רמז
שנ"א:
—
אם למקרא
פשמין וזהב ורמון
פשמין וזהב ורמון על
שולי המעיל קביב:
(שמות כה"ד)
ותקחי את בניך
ואת בנותיך אשר
ילדת לי ותזכרתי
להם לאכול המעט
מתנוגניך:
(יחזקאל טו"ב)
—
ענף יוסף
(לו) [לח] בשוליה
בשיפוליה כו'.
רמז אל עון הגידות,
שלא היו מהרים בה
כראוי, וזה שאלמך
טומאתה בשוליה, והס
שולי המעיל קביב,
אשר שם טומאת
דס הגידות וכתמיסה
(לח) דמעה ועיין
שם:
—
שינוי נוסחאות
חליתא דבר הינום.
בספרים הישנים היה
כתוב "דליתא דבר
הינום" והגיה מ"כ
"חליתא... אבל
בהמשך דבריו מוכח
שבאמת רוצה לומר
ש"חליתא":
וכירה היתה נתונה
על גבויו. בנוסח בובר
במקום "על גבויו"
איתא: "וכירה של
נחשת תחתי", וכן
נראה שרוצה מ"כ
לפרש: אף על פי כן,
ותרד פלאים. א"א
הגיה "לפיכך ותרד
פלאים" וכן הסכים
יפ"ע, ואף מ"כ
הביאה:
—

בּוֹמְרָא אֲתִי לְגַבִּי בַר נֶשׁ, אָמַר לִיה: מִן בְּגִין דְאָמַר לִי צֶלַם פִּלְן:
מִכָּל בְּנֵי אֲתִי לְךָ לִית אֲתָּ בְעֵי לְקַרְבָּא חַד מְנִיְהוּ, אָמַר לִיה: וְכִי
בְּרִשׁוֹתֵי אֵינוֹן, חַד בְּדֵהב, חַד בְּכֶסֶף, חַד בְּעֵנָא, חַד בְּבִקְרוֹתָא, אָמַר
לִיה: הַמֵּתִין לִי, דְאִית לִי חַד זְעִיר בְּבֵית סַפְרָא, בְּד אֲתִי אָנָּא יְהִיב לִיה
לְךָ, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: רַעִיע, מִכָּל בְּנֵין דְאִית לְךָ, לֹא הָוָה
לְךָ לְהַפִּילוֹ לְעַבּוֹדַת אֱלִילִים, אֶלָּא זֶה שְׁמֻקּוּדֵשׁ לְשָׁמִי, רַבִּי יוֹדִן
בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי לׁוֹי בֶּן פֶּרְטָא: לְמִטְרוּנָה שְׁאֲמַר לָהּ אוֹהֲבָה:
עָשִׂי לִי חֲמִין, וְנִטְלָה לּוֹרְטָיָא שֶׁל מֶלֶךְ וְעָשְׂתָהּ לוֹ חֲמִין, אָמַר לָהּ
הַמֶּלֶךְ: מִכָּל עֲצִים שְׁיִש לִיךְ בְּבֵית זֶה, לֹא הָיָה לִיךְ לַעֲשׂוֹת חֲמִין
לְאוֹהֲבָךְ אֶלָּא בְּלוֹרְטָיָא שְׁלִי, בְּךָ אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאוֹתוֹ
רְשַׁע: מִכָּל בְּנִים שְׁיִש לְךָ לֹא הָיָה לְךָ לְהַפִּילוֹ לְעַבּוֹדַת כּוֹכָבִים, אֶלָּא
זֶה שְׁמֻקּוּדֵשׁ לְשָׁמִי, הֵדָא הוּא דְכָתִיב (יחזקאל טו, ב) "וַתִּתְקַח אֶת בְּנֵיךְ
וְגו' ", אֶף עַל פִּי כֵן, "וַתִּתְרַד פְּלָאִים", נִחְתָּה לָהּ לְנִסְיוֹנִין.

לך (מתנות כהונה) ותקחי את בניך. וגו' אשר ילדת לי (ראה לומר לי לעבודתי)
ותזכרים להם: נחתה לך לנסיגין. הורידה לנסיגין נסה אותה אולי תחזור בה, ובאות אמת הגיה ולפיכך ותרד (מתנות כהונה):

מתנות כהונה

בא לבן אדם ואמר לו, בחתי אלך בשביל שאמר לי ללס פלוני, מכל צדך
שיש לך, אין אתה רוצה להקריב אחד מהם: חד בדהב בו'. האחד
עושה מלאכה צוהב, ואחד בכסף, ואחד רועה הבקרים, ובתוך כדי
דבור אמר ליה המתן שיש לי בן אחד קטן, והוא צדיק המדרש, כשיבא
אני אתן אותו לך: רעיע. לשון רוע, כלומר רשע רע, מכל צדך שיש
לך כו': הכי גרסינ דאית לך לית את בו': לורטיא. כראה שהוא
רומח, והמצבאר כתב על הגליון שהוא כסא, והערוך (ערך ברנטי. ועי'
ערך לורטיא, וזה מהמוסף הערוך) גרס לברנטיין, ופירש בו קומקוס
שמחממין בו חמין, והכי גרסינ צילקוט יחזקאל סימן שנ"ג, וגורם
שזו מכל כלים שיש לך כו': ועשתה לו חמין. שברה אותו לורטיא,
ושפרו באש להסח לו חמין: הכי גרסינ לריך לעשות חמין: את
הורידה לנסיגין נסה אותה אולי תחזור בה, ובאות אמת הגיה ולפיכך ותרד (מתנות כהונה):

כמה דאת אמר ועשית על שוליו, על שולי המעיל: תפחה.
פיתוי של עבודה זרה, ככתוב בספר מלכים (א') סימן כז (פסוק כז),
או ראה לומר מעשים המביאים האדם לניהוס, הנקרא תפחה. הכי
גרסינ רבי יוסי אומר חליתא דבר הינום. תרגום של תופת בן
הינום (ירמיה ז לאל"ב), תופת די בחילות דבר הינום, ועל שם שהיה
בעמק למטה מירושלם, תרגומו כן: חילתא. הוא תרגום של עמק:
קנקלים. חדרים: בידו. ציד הללם: הכי גרסינ וכירה היתה
נתונה בו. פירוש שהטס היתה נתונה על גבי הכירה, וכדלקמן
בסמוך: אחד. חדר אחד: ונותנין אותו. אותו הבן, היו נותנין לתוך
אותו טס: וכל כך למח. היו מקלסין כך לפניו, כדי שלא ישמעו
האבות לעקת צדיקים העומקים, ויחזרו בהם, ועיין בערוך ערך גי'א,

חידושי הרד"ל
 [לז] ולא מבתי
 מדרשות ובאין
 ויהרוג בחוריהם
 בחורב
 מקדשם ולא חמל
 ודברי הימים ז לו,
 ז"ל כן הוא בליקוט
 (ההלים ק"ט, רמז
 תשטז), וכן לרד"ק
 לומר. ומקרא דלף
 אלהים ענה צה,
 הכתוב כאן בספרים,
 אין לו ענין:

ענין יוסף

[לז] [לט] שטילוקן
 של צדיקים קשה
 לפני הקדוש ברוך
 הוא בו. עיין השט"ס
 בעץ. עוד יש לומר
 משום שאלף מה
 שהיה מחדש הוא מן
 המורה כשהיה חי, כי
 זולתו לא יבין חלק
 המיוחד לזה, ולכן
 תלמיד חכם שמת
 אין לו המורה, כי
 כל תלמידי חכמים
 המחדשים, כל אחד
 קיבל תורה מסוי
 לפי מליחות חלקו, כי
 אפילו יהושע בן נון
 לא יכול להחזיר של
 מחות ועשר הלכות
 ששכתבו בצבלו של
 משה (תמורה טז,
 א), ומה שמדע לזה
 תלמיד חכם עשה
 לא מציגת עינים
 הוא מבין, אלא נזכר
 מה שקבלה, וזהו
 שסיים המדרש ואמר
 וכל כך למה, ואזכרה
 חכמת חכמו בו, כי
 צמותו אין לו המורה
 לתכמתו ולתבנותו,
 היינו לחידושי, שהיה
 מחדש אם היה חי עוד
 (אלשיך):

[לז] [לט] בד דמך. כשמת: לגמילות חסדא. לגמול עמו חסד
 טוב בקצורתו: וסליק. ועלה עמהס: והוה תמן בו. והיה סס
 זקן אחד ורלה לכנוס ולפתוח לדרוש עליו דברי תורה, ולא הניחוהו
 הצריות: קדם בו. לפני אלו אריות צתורה, כלומר אצירים וגדולים

צתורה אתה תפתח את פיד, בתמיה:
 שבקוניה בו. היינו ללוותו איש
 זקן שישתבח במקומו, כלומר כיון
 שבמקומו הוא, הוא קודם, נכנס
 ופתח בו: קשה לפני הקדוש
 ברוך הוא בו. מפני שצידו לצנות
 בית המקדש ולסלק התוכחות, מה
 שאין כן הצדיקים, לפי שהכל בידי
 שמים חוץ מיראת שמים (יפה ענף):
 להפליא בו. הרי שכתוב שלש
 פלאות בזה לחוד, ובחורבן המקדש
 לחוד לא כתוב רק שנים, פלאים
 תרתי משמע, ובתוכחות לחוד
 לא כתב רק פלא אחד: וכל כך
 למה ואבדה בו. שלפעמים הו"ו
 משמשה במקום מפני, כמו ודברים
 יז, טז) לא ירבה לו סוסים וגו' וה'
 אמר לכם לא תוסיפו וגו', וכן (שם
 לבזו, וכן כאן גם כן פירושו הנני
 יוסף להפליא וגו' מפני שאזכרה
 חכמת חכמו, ואין לומר ואזכרה
 קחי על החכמה, שהם יהיו צדיקים
 רק שהחכמה יצד מהם, דהיינו
 שישתבח מהם, משום דכתיב לשון
 אציריה, ומפרש ואזכרה על מיתת
 הצדיקים כמו הצדיק אבד (יפה ענף):
 יהיו דין בו. כלומר פיו של זה האיש
 יהא מבורך שיפה אמר: אילו לא
 בו. אילו לא הנחתם אותו לדרוש
 מניין היינו שומעין מרגלית זה:
 ורוח הקודש צווחת בו. ומשום
 דקשה ליה דעד השתא משמעני
 בלשון נסתח, והשתא בלשון מדבר
 בעדו, כל כן אמר שרוח הקודש היא
 המדברת, ועל כן פעמים מדבר
 על ישראל בנסתח, ופעמים מדבר
 בשם, כי כן דרך רוח הקודש
 (יפה ענף): ובאן אף אלהים. וגו'
 ויהרוג במשמניהם ובחורי ישראל,
 הם הצדיקים שעוסקים בצורה, על
 דרך דליאת בצראשית רבה (סו ד)
 ומשמני הארץ זו משנה, וכתב היפה
 תואר שהאותיות קרובות לו: ציד
 חיה או עוף וגו'. ושפך את דמו
 וכסוהו בעפר:

(לז) ואבדה חכמת חכמו. היה לו לומר ואזכרה חכמה מחכמו,
 על כן דורש ואזכרה חכמת חכמו, שהאבד החכמה עם החכמים,
 וכן וצית נצונים, הצנייה עם הנצונים, והוה שאמר סילוקן של
 לדיקים: ורוח הקודש צווחת. כי עד עתה דרך סיפור לנסתרת,

צכה תבכה, גלתה יהודה, וכן כולם,
 וכאן מדבר על עצמו בצמלה ראה
 ה' את עניי, על כן אמר ורוח הקדש
 לווחת, ולא הנביל המקוץ: ברו
 לי זדים שיחות. עיין בראשית
 רבה סוף פרשה עה, ופרשה עו
 סימן ו, מדרש תהלים מזמור כז,
 לעיל סוף פתיחתא כד: ובאן ואף
 עלה בהם. וסיפיה דקרא ויהרוג
 במשמניהם ובחורי ישראל הכריע,
 הם התלמידי חכמים. אך לרד"ק עיין
 שהרי זה היה בענין חטא אספסוף,
 שעכשם השם יצברך בעלמו בלא
 שואיס, ואין יאמר כרו לי וגו'.
 אך מלאתי שאהבה נפשי, בליקוט
 תהלים מזמור קיט, פסוק כרו לי
 זדים שיחות, שמעתיק מלמך זה,
 וגורם פסוק של סוף דברי הימים
 ב', ויעל עליהם מלך כשדים ויהרוג
 את בחוריהם בחרצ צבית מקדש,
 היינו צבתי כנסיות וצתי מדרשות,
 בית מקדש מעט, וגם צבית המקדש
 בעת החורבן: אותנו ואת בנו.
 היינו האם עם הבן:

לז יבד דמך רבי יוסי ממלחיא סליק
רבי יוחנן וריש לקיש לגמילות
חסדא וסליק עמהון רבי יצחק
פסאקא, והוה תמן חד סב בעי למיעל
ומיפתח עלוי ולא שבקוניה, אמר
ליה רבי יצחק פסאקא: קדם אילין
אריותא דאריותא את פתח פומך,
אמר להו רבי יוחנן: שבקוניה, דהוא
גבר סב, ויעול וישתבח באתריה,
עאל ופתח ואמר: מצינו שטילוקן
של צדיקים קשה לפני הקדוש ברוך
הוא יותר ממאה תוכחות חסר שתיים
שבמשנה תורה ומחורבן בית המקדש,
בתוכחות בתיב (דברים כח, ט) "והפלא
ה' את מכתך", ובחורבן בית המקדש
בתיב [א. ט] "ותרד פלאים", אבל
בטילוקן של צדיקים בתיב (ישעיה כט, יד)
"לכן הנני יוסף להפליא את העם הזה
הפלא ופלא", וכל כך למה, "ואבדה חכמת
חכמו ובניו תסתתרו", אמר רבי יצחק פסאקא: יהיו דין
גברא בריך פומיה, אמר ליה רבי יוחנן: אלו לא
שבקתוניה מנן הוינן שמעין
דא מרגליתא. ורוח הקדש צווחת ואומר: [א. ט] "ראה ה' את
עניי כי הגדיל אויב", (תהלים קיט, פח) "ברו לי זדים שיחות וגו' "
יארבי אבא בר כהנא אמר תרתי: בתיב, (דברים כב, ו) "לא תקח האם
על הבנים", ובאן (הושע י, יד) "אם על בנים רשעה", הוי (תהלים שם
שם) "אשר לא כתורתך", רבי אבא בר כהנא אמר אחורי: בתיב,
(ירמיה ט, ב) "להכרית עולל מחוץ", ולא מבתי בנסיות. (שם) "בחורים
מרחבות", ולא מבתי מדרשות. ובאן (תהלים עח, לא) "ואף אלהים
עלה בהם וגו' ", הוי "אשר לא כתורתך", בירבי יהודה ברבי סימון
אמר תרתי: בתיב, (ויקרא כב, כח) "ושור או שה אתו ואת בנו וגו' "
ובאן נהרגו בן ואם ביום אחד, שנאמר "אם על בנים רשעה", הוי
"אשר לא כתורתך", רבי יהודה ברבי סימון אמר אחורי: בתיב,
(ויקרא יז, יג) "אשר יצוד ציד חיה או עוף וגו' " ובאן (תהלים עט, ג) "שפכו
דמם במים סביבות ירושלים ואין קובר", הוי "אשר לא כתורתך",

מתנות כהונה

כתוב רק שנים, פלאים תרתי משמע, ובתוכחות לא כתב רק פלא אחד:
 יהיו דין בו. כלומר פיו של זה האיש, יהא מבורך שיפה אמר: אילו
 לא בו. אלו לא הנחתם אותו לדרוש, מניין היינו שומעין מרגליתו:
 ורוח הקודש בו. חזר למעלה על נחתה לה לנסיוני, אלא שהספיק
 בדרשות הזקן: ובאן אף אלהים גרסינן: עלה בהם וגו'. סיפיה
 דקרא, ויהרוג במשמניהם, רזון (ישעיה י טז): ובאן נהרגו גרסינן: או
 עוף וגו' גרסינן. וסיפיה ושפך את דמו וכסוהו בעפר:

ליקוטים

נסתלק רוח קדשו, כי לדיק מרכבה לשכינה, וכאשר יגש המרכבה אף השכינה
 ועלה, אין לך שבר גדול מזה, ומשונה מזה או מכל המכות, אף מחורבן בית
 המקדש, חדא שבחורבן לא נסתלק השכינה משם לגמרי, כי משולם לא זהו
 שכינה מכותל המערבי, ועוד דבבית המקדש גופה לא שרתה השכינה אלא
 חמת הצדיקים והא ראה שמת שמתו. ונסתלה השכינה מן מעט מלא
 חמת הצדיקים והא ראה שמת שמתו. ונסתלה השכינה מן מעט מלא

[לז] [לט] שטילוקן של צדיקים קשה וכו'. הטעם בזה משום כי כל
 יותר שרבות ומכות באים על ישראל, יותר עלולים לקרבת השכינה, דכתיב
 (תהלים לה, יט) קרוה' לה נשכרי לב, ואין ה' משרה שכניהו אלא בכלים
 שצורים, ויותר שהשבר והכאב והמכה גדולה, יותר הקרבת השכינה, ואם
 בו רבו, זה מודע מן רבה. כי כל איש מודע ופשו דברא חילי רבה, רב
 צתורה אתה תפתח את פיד, בתמיה: שבקוניה בו. היינו ללוותו איש
 זקן שישתבח במקומו, כלומר כיון שבמקומו הוא קודם, נכנס ופתח
 בו: להפליא בו. הרי שכתוב שלש פלאות, ובחורבן המקדש לא

מסורת המדרש
 ג. ליקוט ישעיה רמז
 ט"ז:
 גא. ליקוט תהלים
 רמז תש"ט:
 גב. שו"ט מזמור
 כ"ז כה"ט:

אם למקרא

והפלא ה' את
 מכתך ואת מכות
 ואת מכות גדלת
 ונאמנות וחסדים רעים
 ונאמנים:
 (דברים כח:ט)

לכן הנני יוסף
 להפליא את העם
 הזה הפלא ופלא
 ואבדה חכמת חכמו
 ובניו תסתתרו:
 (ישעיה כט:י)

פרו לי זדים שיחות
 אשר לא כתורתך:
 (תהלים קיט:פח)

פי יקרא כן צפור
 לפניך בדרך כלל
 עץ או על הארץ
 אפרחים או ביצים
 והאם רבצת על
 האפרחים או על
 הביצים לא תקח
 האם על הבנים:
 (דברים כב:ו)

וקאם שאון בשפך
 וכל מבצור יצוד
 לשד שלמן בית
 ארבל ביום מלקחת
 אם על בנים רשעה:
 (הושע י:ד)

פי עלה מות בתלוינו
 בארמנותינו
 להכרית עולל מחוץ
 בחורים מרחבות:
 (ירמיה ט:ב)

ואף אלהים
 עלה בהם ונהרג
 במשמניהם ובחורי
 ישראל הכריע:
 (תהלים עח:לא)

ואיש איש מבני
 ישראל וימנו יצוד
 בתוכם אשר יצוד
 ציד חיה או עוף
 אשר יאכל ושפך את
 דמו ובסוהו בעפר:
 (ויקרא יז:יג)

שפכו דמם במים
 סביבות ירושלים ואין
 קובר:
 (תהלים עט:ג)

חידושי הרד"ל
[לח] לדליקה
שנפלה
פסיקתא
דדברי
ירמיה:

(לח) [מ] את מוצא בו. ופסט הכתוב לפי דרש זה וכן הוא, ידו פרש לה, היינו עמון ומואב, על כל מחמדיה היינו על התורה שנאמר בה הנחמדים מוזב וגו', וזה היה צדוהו הזמן ועלמנו. כי ראתה, ראה לומר כאשר ראתה גוים באו מקדשה לבזו כסף וזהב, גם הם באו לעקור מן התורה החמומה אשר לית לא יבואו בקהל לך. והודיענו הכתוב בזה שנתה העמונים ומואבים, שלא ראו לבזו בראשונה גם כן כסף וזהב עם אשר העמים, ואחר כך יבזו הם הספרים והיה זה וזה נתקיים בידם, אלא כל כך היתה שנתה לנקוס נקמתם, כי לא חמדו לשלול שלל עד שינקמו נקמתן (לח דמטה): אוניתו עטר מכירתו: וילך אברם וגו' וילך אתו לוט. זהו טובה אחת שהיה סמוך לאברם, על דרך (שבוטות מז, ז) קרב לגבי דהיגא ואזיהן. אי נמי שהליכתו לארץ ישראל ולטבדו ה' היא הטובה (יפה תואר): וגם ללוט ההולך את אברם. היה לאן ובקר והאלים, ופירש רש"י מי גרם שהיה לו זאת, הליכתו עם אברם: ערי הכבר וגו'. וזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה: אלא שעשו להם רעות. ולומר לא זו שלא עשו להם לבני אברהם טובות, אלא שעשו להם רעות: וישלח מלאכים אל בלעם וגו' ועתה לכה וגו' וילכו זקני מואב וגו'. זהו חדא. ואף על גב דבזלעס איכא תרתי, שכירתו לקלל, ועל הזנות, כחדא חשיבא, שעל שראה כי לא נעשתה עלתו הראשונה בקללה כרלונו, חזר לעשות זנות. ואף על גב דבעמון ליכא ארבע רעות, שהרי בשכירתו של בלעם לא חטא בו אלא מואב, מכל מקום אשכחן ארבע רעות בשאר בניו של לוט (יפה תואר). אבל לפי מה דלימא בספרי, בראותה שעה עמדו עמונים ומואבים ובזו להם מקולים, ונוסח אחר קלעיס) מביט השימות, ועד הר השלג, והושיבו עם נשים כו', אם כן עמון גם כן היה בחטא זה:

בשר חמורים בשרם. ובמלריס מדבר סס כפסוקים: קבלי אוכלוסין. כמו שכתוב וירא ישראל את מלריס מת על שפת הים, הרי זורקס הים ליבשה, ומה שאמר ויבשה זורקס לים, היינו ממנה שכתוב נעית ימיך תבלעמו ארץ, אך בלא נעית ימין, לא נבלעו בארץ, שלא קבלה אותם, ומה שמקבלת כל מתי עולם, הם המתיס כטבעס, וכמו שכתוב ואל עפר תשוב, אך הנהרגים בזלתי, אין לה מעלמה רשות, וכאן במלריס אף על פי שמתו בזרזת שמים, בלא רלת, אך שאמר הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת, מעשה ידי טובעים בים, ואתם אומרים שירה, על כן גם הארץ יראה לקבל אותם: (לח) נבנסו עמונים ומואבים. בראשית רבה (מא, ג) לעיל פתיחתא ט' באופן אחר: לבזו את התורה. וזה על כל מחמדיה כמו שכתוב הנחמדים מוזב וגו' וכמו שכתוב לעיל פסוק זכרה ירושלים וכמו שכתוב (מלכים א' כ), והיה כל מחמד עיניך וגו' שדרשו על התורה: וגם ללוט ההולך. (וסיפיה דקרא) היה לאן ובקר והאלים: וישב את כל הרבוש. (וסיפיה דקרא) וגם את לוט אחיו ורכושו השיב:

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה: אֲמַרְהָ בְּנִסְתַּי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, לְחַמּוּרִים נִתְּתָה קְבוּרָה וּלְבָנֶיךָ לֹא נִתְּתָה קְבוּרָה, לְחַמּוּרִים נִתְּתָה קְבוּרָה, אֲלוֹ הַמְּצַרִּיִּים, הֲלֹא הוּא דְכָתִיב (יחזקאל כג, ב) "אֲשֶׁר בֶּשֶׂר חַמּוּרִים בְּשָׂרָם", וְאָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה: "לִפְנֵי שֶׁהָיָה הַיָּם זוֹרְקֵן לִיבְשָׁה, וַיִּבְשָׂה זוֹרְקֵן לָיָם, יָם אוֹמֵר לִיבְשָׁה: קִבְּלֵי אוּכְלוּסִיךָ, וַיִּבְשָׂה אוֹמֵר לָיָם: קִבְּלֵי אוּכְלוּסִיךָ, אֲמַרְהָ וַיִּבְשָׂה: וְמָה אִם בְּשַׁעָה שְׁלֹא קִבְּלָתִי אֲלֵא דְמוֹ שֶׁל הַבֵּל נֶאֱמַר בִּי (בראשית ג, יז) "אֲרוּרָה הָאֲדָמָה", הִיאֵךְ אֲנִי יוֹכֵלָה לְקַבֵּל דָּם כָּל הַהֶמוֹן הַזֶּה, עַד שֶׁנִּשְׁבַּע לָהּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂאִינוּ מַעֲמִידָה בְּדִין, הֲלֹא הוּא דְכָתִיב (שמות טו, יב) "נְטִיתָ יַמִּינָךְ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ", וַיֵּאֵן יַמִּין אֲלֵא שְׁבוּעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סב, ח) "נִשְׁבַּע ה' בִּימִינוֹ, וְלַעֲמֹךְ לֹא נִתְּתָה קְבוּרָה, הֲוִי "אֲשֶׁר לֹא כְתוּרְתֶךָ".

לח [א. י] "ידו פרש צר", יתא מוצא בשעה שנבנסו שונאים לבית המקדש נבנסו עמונים ומואבים עמהם, והיו הכל רצין לבזו כסף וזהב, ועמונים ומואבים רצין לבזו את התורה, כדי לעקור (דברים כג, ד) "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'", רבי יהודה ברבי סימון בשם רבי לוי בר פרטא: לדליקה שנפלה לתוך פלטיין של מלך, והיו הכל רצין לבזו כסף וזהב, ועבד רץ לבזו את אוניתו, כך בשעה שנבנסו שונאים לבית המקדש נבנסו עמונים ומואבים עמהם, והיו הכל רצין לבזו כסף וזהב, ועמונים ומואבים רצין לבזו את התורה, כדי לעקור "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'", יארבעה דברים טובים היטיב אברהם ללוט, הלא הוא דכתיב (בראשית יב, ד) "וילך אברם באשר דבר אליו ה' וילך אתו לוט", ואומר (שם יג, ה) "וגם ללוט ההולך את אברם וגו'", ואומר (שם יד, טז) "וישב את כל הרקש וגו'", ואומר (שם יט, כט) "ויהי בשחת אלהים את ערי הכבר וגו'", וכך היו צריכין לפרוע להם טובות, אלא שעשו להם רעות הלא הוא דכתיב (במדבר כב, ה-ז) "וישלח מלאכים אל בלעם וגו' ועמה לכה נא ארה לי וגו', וילכו זקני מואב וזקני מדין וגו' "

מתנות בהונה

ה': וגם ללוט וגו'. משמע מי גרם לו, הליכתו עם אברם, וכמו שפירש רש"י סס: ערי הכבר וגו'. וסיפיה דקרא, וזכור אלהים את אברם וישלח את לוט מתוך ההפכה: לפרוע להם. לבני אברהם, בבראשית רבה גרם לנו: אלא שעשו בו. כלומר לא זו שלא עשו עמנו טובה, אלא כו': וישלח בו. כל אלו היו עמון ומואב בני לוט:

ליקוטים

בצאת למה הניחם ה' יתברך שישלטו בספר תורה, על כן הביא רבי יהודה משל לדליקה כו', לומר שהוא דמיון הדליקה שנפלה בפלטיין של מלך, כי כמו שחזרה הדליקה לא היה ביכולת המלך לכבותה, והלכו ובזו את כל אשר לו, כן כביכול על ידי עוונת ישראל נפלה ליקה בפלטיין של מלך הקב"ה, על ידי עוונת השם כח של מטלה, כמה דלת אמר זור ילדך תשי, בזוה"ק כי אין קושיא למה הניחם ה' יתברך לשלוח די בספר התורה. ומה שאמר בעל המחמר את מואב, כוונתו שאף על פי שאין הכרח בכתוב שהעמונים ומואבים ראו לבזו את התורה, עם כל זה ממשש שהיה בר דעה. וזלילו שלל וחמרת ובקשת אתה מולאי יוש מפי אש

ים אמר ליבשה בו. שנכראו מן העפר: ויבשה אמר בו. שהרי בתוך הים מתו: שאינו מעמידה גרסינן: [לח] ידו פרש: אוניתו. עטר מכירתו: דברים טובים היטיב אברם גרסינן. ובבראשית רבה פרשה מ"א (סימן ג) הגירסא יותר ברורה, ועיין סס: וילך אתו לוט. וזה טובה, שלקחו עמו, הוא היה הולך בטוב בדבר

[לח] ידו פרש את מוצא בו. ראוי להבין אף עלה בדעת שתי האומות הללו לעקור דין הדין, וכי ספו ותמו כל ספרי תורה שהיו בישראל. ועוד כי כבר היה הדבר ידוע ומושרש בדעת כל חכמי האומה ישראלית ולא ישכחוהו. אך הכוונה היא, דללו שתי האומות היה להם לבוש ולחמרה בעיני העמים, היות כחוד עליהם לא יבאו עמוני ומואבי בקהל ה', ועל כן בעת חורבן בית המקדש הכל היו רצין לבזו כסף וזהב, והם היו רצין לבזו את התורה כו', וכוונתם היתה כי בראות כל העמים כי הם שלוחים יד בספר תורה, ובזוים אותה, וישוין כל רבניהם את אלהי ישראל ארץ הרב בחורבן לא יבדו עמוני ומואבי: ואומר כל

מסורת המדרש
גג. פסחים דף
ק"ח. מכלילת בשלח
מסכתא דזירה פרשה
ט'. פד"א פרק מ"ב.
ילקוט בשלח רמז רכ"א:
גד. מיר דף ג'
גה. יבמות דף ט"ז.
ט"י לעיל פתיחת ט'
פסיקתא רבתי פסקא
כ"ט. פסיקתא דרב
כהנא פסקא י"ט.
ילקוט ישעיה רמז
של"ו. ילקוט נפתיס רמז
תקס"ו:
נו. בר"ר פרשה מ"א.
ילקוט סדר לך לך
רמז ט':

אם למקרא
ותענה על פלגשיהם
אשר בשר חמורים
בשך וזרמת סוסים
ורמתם:
(יחזקאל כג, ב)
ולא יבא עמוני ומואבי
לקהל אשתך ותאכל
מן העץ אשר צייתך
לאמר לא תאכל
מפני ארורה האדמה
בעבורך בעצבון
האקלבה כל ימי חייך:
(בראשית ג, יז)
נטית ימינך תבלעמו
ארץ:
(שמות טו, יב)
נשבע ה' בימינו וכו' ויע
עזו אם אתו את דגנך
עוד מאכל לא יבין
ואם ישנתו בני נכר
תירושך אשר יגעת בו:
(ישעיה כב, ה)
לא יבא עמוני ומואבי
בקהל ה' גם דור
עשירי לא יבא להם
בקהל ה' עד עולם:
(דברים כג, ד)
וילך אברם באשר
דבר אליו ה' וילך
אתו לוט ואברם בן
החמש שנים ושבעים
שנה בצאתו מדין:
(בראשית יב, ד)
וגם ללוט ההולך את
אברם דבר אליו ובקר
ואלהים:
(שם יג, ה)
ונשב את כל הרקש
וגם את לוט אחיו
ורקשו השיב וגם את
הנשים ואת העם:
(שם יט, כט)

ותענה על פלגשיהם
אשר בשר חמורים
בשך וזרמת סוסים
ורמתם:
(יחזקאל כג, ב)
ולא יבא עמוני ומואבי
לקהל אשתך ותאכל
מן העץ אשר צייתך
לאמר לא תאכל
מפני ארורה האדמה
בעבורך בעצבון
האקלבה כל ימי חייך:
(בראשית ג, יז)
נטית ימינך תבלעמו
ארץ:
(שמות טו, יב)
נשבע ה' בימינו וכו' ויע
עזו אם אתו את דגנך
עוד מאכל לא יבין
ואם ישנתו בני נכר
תירושך אשר יגעת בו:
(ישעיה כב, ה)
לא יבא עמוני ומואבי
בקהל ה' גם דור
עשירי לא יבא להם
בקהל ה' עד עולם:
(דברים כג, ד)
וילך אברם באשר
דבר אליו ה' וילך
אתו לוט ואברם בן
החמש שנים ושבעים
שנה בצאתו מדין:
(בראשית יב, ד)
וגם ללוט ההולך את
אברם דבר אליו ובקר
ואלהים:
(שם יג, ה)
ונשב את כל הרקש
וגם את לוט אחיו
ורקשו השיב וגם את
הנשים ואת העם:
(שם יט, כט)

ותענה על פלגשיהם
אשר בשר חמורים
בשך וזרמת סוסים
ורמתם:
(יחזקאל כג, ב)
ולא יבא עמוני ומואבי
לקהל אשתך ותאכל
מן העץ אשר צייתך
לאמר לא תאכל
מפני ארורה האדמה
בעבורך בעצבון
האקלבה כל ימי חייך:
(בראשית ג, יז)
נטית ימינך תבלעמו
ארץ:
(שמות טו, יב)
נשבע ה' בימינו וכו' ויע
עזו אם אתו את דגנך
עוד מאכל לא יבין
ואם ישנתו בני נכר
תירושך אשר יגעת בו:
(ישעיה כב, ה)
לא יבא עמוני ומואבי
בקהל ה' גם דור
עשירי לא יבא להם
בקהל ה' עד עולם:
(דברים כג, ד)
וילך אברם באשר
דבר אליו ה' וילך
אתו לוט ואברם בן
החמש שנים ושבעים
שנה בצאתו מדין:
(בראשית יב, ד)
וגם ללוט ההולך את
אברם דבר אליו ובקר
ואלהים:
(שם יג, ה)
ונשב את כל הרקש
וגם את לוט אחיו
ורקשו השיב וגם את
הנשים ואת העם:
(שם יט, כט)

ותענה על פלגשיהם
אשר בשר חמורים
בשך וזרמת סוסים
ורמתם:
(יחזקאל כג, ב)
ולא יבא עמוני ומואבי
לקהל אשתך ותאכל
מן העץ אשר צייתך
לאמר לא תאכל
מפני ארורה האדמה
בעבורך בעצבון
האקלבה כל ימי חייך:
(בראשית ג, יז)
נטית ימינך תבלעמו
ארץ:
(שמות טו, יב)
נשבע ה' בימינו וכו' ויע
עזו אם אתו את דגנך
עוד מאכל לא יבין
ואם ישנתו בני נכר
תירושך אשר יגעת בו:
(ישעיה כב, ה)
לא יבא עמוני ומואבי
בקהל ה' גם דור
עשירי לא יבא להם
בקהל ה' עד עולם:
(דברים כג, ד)
וילך אברם באשר
דבר אליו ה' וילך
אתו לוט ואברם בן
החמש שנים ושבעים
שנה בצאתו מדין:
(בראשית יב, ד)
וגם ללוט ההולך את
אברם דבר אליו ובקר
ואלהים:
(שם יג, ה)
ונשב את כל הרקש
וגם את לוט אחיו
ורקשו השיב וגם את
הנשים ואת העם:
(שם יט, כט)

חידושי הרד"ל
 [לט] הרעב בעיר
 ולא היה לחם לעם
 הארץ, לעם הארץ,
 לא היו כרי. כן נרדף
 לומר: אם מי שלא
 לקח ולא נתן הרי
 הוא אומר וקרא
 אל ה' והיה כך
 חטא מי שלוקח
 כו. כן נרדף לומר:
 ככותבת. שיעור
 ייחודי דמלא צדק
 הכפורים, כדאיחא
 צימא, שט, א; ו
 בגרוגרות. (והשיעור
 להולאת שבת ולשיעור
 צפק ז' דעירובין
 משהחן:)

חידושי הרש"ש
 [לח] עמדו ארבעה
 נביאים וחתמו
 עליהם גזר דינם.
 נראה לעיני מוטע
 לא נחשב גם כן את
 עמוס, הלא גם הוא
 ניבא עליו בקהפסיל
 ח' וז': [לט] עד
 כמה מתיישבת
 נפש בו רבי חנניה
 אמר בגרוגרות.
 נרדף עיין ח' פלוג נמי
 לענין שיעור דיוס
 הכפורים, דהתם נמי
 אמרין צימא שט, ח'
 דבטיני יחודי דמתי,
 מפיך ליה מכל הפס'
 אשר לא תטונה
 ויקרא כג, כט:

ענף יוסף

[לח] [מ] ובנגדן
 נכתבה חטיי
 שלהם בארבעה
 מקומות.
 קאי אמאי דקאמר
 שפרעו לו רעות
 ארבע פעמים,
 דאם כן מאי כנגדן
 שכיבת הטרא חתד
 צארבע מקומות אינו
 כנגד ארבע שפרעו
 ברעות מתחלפות,
 אלא אארבע דברים
 טובים היו ללוט קאי,
 כי לפי שחטא חמור
 שגמלו רעה לבני מי
 שגמלו טובה ארבע
 פעמים, ככתב הטרא
 האחד, (היינו מה
 ששכר את צלעס),
 ארבע פעמים, ואלו
 הם, אחד, לא יבא
 עמוני ומואבי צקהל
 ה' וגו' על דבר אשר
 לא קדמו אהבם וגו'
 ואשר שכר ענין את
 צלעס. שית, עמי זכר
 נא מה יען בלא וגו'.
 שלישי, כי לא קדמו
 את בני ישראל צלעס
 ובמים ושכור עליו
 את צלעס לקללו.
 רביעי, ושלא ויקרא
 צלעס בן בעור לקלל
 אתכם, הרי שחטא
 האחד נכתב ארבע
 פעמים:

ויאסוף אליו את בני עמון וגו'. ראה לומר שנגלגו מלך מואב
 אסף את בני עמון ועמלק ויד את ישראל וירשו את עיר התמרים:
 והדין ידו פרש צר. שרלו עמון ומואב לבז את התורה, כדי
 לעקור לא יבא עמוני ומואבי, ובזיון התורה קשה לישראל מכל
 הדברים, כדאיחא בשמות רבה
 (ג, ז) ויפה תואר: ישעיה אמר
 משא מואב וגו'. והף על גב
 דבזה ליכא אלא גזירות מואב, לא
 קשה, דמואב הוא דבעיני ארבעה
 גזירות כנגד ארבעה פעמים
 שהטו לישראל, אכל העמונים
 לא הרשו אלא צלעס, ולכך
 יתנהו אלא צלעס גזירות ויפה
 תואר דבראשית רבה פרשה מאל.
 ונשיטתו אזיל דסביחא ליה דעמון
 לא היה בעלת צלעס, אכל לפי מה
 שכתבתי לעיל בשם הספרי דעמון
 גם כן היה בעלת צלעס, נרדף עיין:
 ירמיה אמר הנה ימים באים
 וגו'. והף על גב דהגזירה דמייטי
 הוא לעמון, מכל מקום אית בה נמי
 למואב, דכתיב היליני חשבון, וחשבון
 ממואב היא ויפה תואר: (לט)
 [מא] לבני יהודה. כלומר לבני
 שבט המלכות: משלשים. הוריו
 מעל החומה לבני חיל האויב: מי
 שלוקח כו. כמו שטעמו האויבים
 שלקחו קופה של זכב ולא נתנו כלום:
 על אחת כמה וכמה. שבעירה
 היא צידן: עובדא כו'. מעשה היה
 בשתי נשים זונות צעירי אשקלון שהיו
 מריבות זו עם זו, ואמרה אחת
 לחברתה כשהיו מריבות זו עם זו,
 עוד אינך הולכת מכאן שמראה
 פניך כמראה פני יהודית, לאחר
 ימים נתראה זו עם זו, אמרה לה על
 הכל שדברת כנגדי יהא מחול ופטור
 לך, חוץ על מה שמרמז לי מראה
 פני דומין לפניי של יהודית, זה לא
 יהא מחול לך ולא פטור לך: לכך
 נאמר ראה כו'. דרש זוללה לשון
 מאוס ומזולל:

(לט) ויחזק הרעב בעיר. וסיפיה דקרא ולא היה לחם לעם הארץ.
 לבני יהודה היה לחם, וכמו שכתוב (ירמיה מא, ח) כי יש לנו ממנונים
 צדקה חטים ושעורים ושמן ודבש, וכמו שאמר צילקוט שם, בשם
 פסיקתא, שזו אחת משתי שנים ששטתה תבואה יותר מכל שנות עולם:

(שופטים ג, יג) "ויאסף אליו את בני עמון וגו'", (דברי הימים ב, א) "ויהי
 אחריו בן פאו בני מואב ובני עמון ועמהם מהעמונים על יהושפט",
 והדין [א. י] "ידו פרש צר וגו'", ובנגדן נכתבה חטיי שלהם בד'
 מקומות: (דברים כג, ד-ה) "לא יבא עמוני ומואבי וגו' על דבר אשר לא
 קדמו אתכם בלחם ובמים וגו'", (מיכה ו, ה) "עמי זכר נא מה יעץ
 בלך וגו'", (נחמיה יג, ב) "כי לא קדמו את בני ישראל בלחם ובמים
 וישפר עליו את בלעם לקללו", (יהושע כד, ט) "וישלח ויקרא לבלעם
 בן בעור לקלל אתכם", ובנגדן עמדו ארבעה נביאים וחתמו עליהם
 גזר דינם, ואלו הן: ישעיה, ירמיה, יחזקאל, וצפניה, ישעיה אמר
 (ישעיה טו, א) "משא מואב כי בליל שדד ער מואב נדמה כי בליל
 שדד קיר מואב נדמה", ירמיה אמר (ירמיה מט, ב) "הנה ימים באים
 נאם ה' והשמעתי אל רבת בני עמון תרועת מלחמה והיתה לתל
 שממה ובגתיה באש תצתנה וירש ישראל את ירשוי אמר ה' ",
 יחזקאל אמר (יחזקאל כה, י) "לבני קדם על בני עמון ונתתיה למורשה
 למען לא תזכר בני עמון בגוים", וכתוב (שם שם יא) "ובמואב אעשה
 שפטים וידעו כי אני ה' ", צפניה אמר (צפניה ב, ט) "לכן חי אני נאם
 ה' צבאות אלהי ישראל פי מואב כסודם תהיה ובני עמון בעמרה
 ממשק חרול ומכרה מלח ושממה עד עולם שארית עמי יבזום
 ויתר גוי ינחלום".

לט [א. יא] "כל עמה נאנחים", כתיב (מלכים ב, ג) "בתשעה לחדש
 ויחזק הרעב בעיר וגו'", לעם הארץ לא היה לחם, לבני
 יהודה היה לחם, אלו בחורבן ראשון, אבל בחורבן שני "כל עמה
 נאנחים מבקשים לחם וגו'", "בתחלה היו משלשלין להם קופה
 של זהב ונותנין להם קופה של חטין, חוזרין ומשלשלין להם
 קופה של זהב ונותנין להם קופה של שעורים, חוזרין ומשלשלים
 להם קופה של זהב ונותנין להם קופה של תבן, מה היו עושין
 היו שולקין אותו ושותנין מימיו, חוזרין ומשלשלין להם קופה של
 זהב ואין נותנין להם כלום, רבי יהודה בן סינגא בשם רבי אחא
 אמר: אם מי שיתן ולא לקח הרי הוא אומר (דברים טו, י) "נתון תתן
 לו", מי שלוקח ואינו נותן, על אחת כמה וכמה. [א. יא] "להשיב נפש",
 עד כמה מתיישבת נפש, רבי אומר ככותבת, רבי חנניה אמר בגרוגרת. [שם] "ראה ה' והביטה", אמר רבי פנחס:
 עובדא הנה בתרמין נשין וניין באשקלון דהויין *מתפתשן דא עם דא, אמרת חדא לחברתה
 בד הויין מתפתשן דא עם דא: לית את אולא מהבא דחזיין אפיה ביהודיאתא, לבתר יומין
 אתרצית דא לדא, אמרה לה: על בולא שרי ושביק ליה, אלא על דאמרת לי חזיין אפיה
 ביהודיאתא לא שרי ולא שביק ליה, לכך נאמר "ראה ה' והביטה פי היתיה זוללה".

מתנות כהונה

הכי גרסינן לעיל דבראשית רבה בני עמון וגו' ויהי אחרי כן
 באו בני מואב ובני עמון ועמהם מן העמונים על יהושפט.
 דברי הימים ז' כ' (פסוק א): ידו פרש צר וגו'. והיה גם כן ארבעה
 פסוקים: חטיי אלו, חטא שלהם ששכרו את צלעס לקללו: הכי
 גרסינן מה יעץ בלך וגו', כי לא קדמו וגו' ישראל בלחם
 ובמים וישכור עליו את בלעם לקללו (נחמיה יג), וישלח
 ויקרא לבלעם בן בעור לקלל אתכם (יהושע כד), ובנגדן
 עמדו כו'. ודוק ותשכח כי נכון הוא, וכן מלאתי בספר יצן, וברוך
 האל שכוונתי דעת הגדולים, וקאטו תראה צילקוט צפרשת שופטים:
 [לט] כל עמה: לבני יהודה. כלומר לבני שבט המלכות, ובספר

מסורת המדרש
 נו. ילקוט כאן כמו
 אלף ח':

אם למקרא

ויאסף אליו את בני
 עמון ועמלק ויקרא
 את ישראל וירשו את
 עיר התמרים:
 (שופטים ג:יג)
 ויהי אחריו בן פאו
 בני מואב ובני עמון
 ועמהם מהעמונים על
 יהושפט למלחמה:
 (דברי הימים ב:א)
 לא יבא עמוני ומואבי
 בקהל ה' גם ידו עשירי
 לא יבא להם בקהל
 ה' עד עולם: על דבר
 אשר לא קדמו אהבם
 בלחם ובמים בדרך
 בצאתכם מפצרים
 ואשר שכר עליך את
 בלעם בן בעור כשחזר
 ארם נבטים לקללו:
 (דברים כג:ד-ה)
 עמי זכר נא מה יעץ
 בלך מלך מואב ויבא
 ענה אתו בלעם בן בעור
 מן השמים עד הנקל
 למען דעת צדקות ה':
 (מיכה ו:ה)
 כי לא קדמו את בני
 ישראל בלחם ובמים
 וישפר עליו את בלעם
 לקללו ויהפך אליהו
 תקלה לברכה:
 (נחמיה ג:יג)
 והקם בלך בן בעור
 מלך מואב ויקרא
 בישראל וישלח ויקרא
 לבלעם בן בעור לקלל
 אתכם:
 (יהושע כד:ט)
 משא מואב כי בליל
 שדד ער מואב נדמה
 כי בליל שדד קיר
 מואב נדמה:
 (ישעיה טו:א)
 לכן הנה ימים באים
 נאם ה' והשמעתי אל
 רבת בני עמון תרועת
 מלחמה והיתה לתל
 שממה ובגתיה באש
 תצתנה וירש ישראל
 את ירשוי אמר ה':
 (ירמיה מט:ב)
 לבני קדם על בני
 עמון ונתתיה למורשה
 למען לא תזכר בני
 עמון בגוים: ובמואב
 אעשה שפטים וידעו
 כי אני ה':
 (יחזקאל כה:י)
 לכן חי אני נאם ה'
 צבאות אלהי ישראל
 פי מואב כסודם תהיה
 ובני עמון בעמרה
 ממשק חרול ומכרה
 מלח ושממה עד עולם
 שארית עמי יבזום
 ויתר גוי ינחלום:
 (צפניה ב:ט)
 בתשעה לחודש ויחזק
 הרעב בעיר ולא היה
 לחם לעם הארץ:
 (מלכים ב:ג)
 נתון תתן לו ולא ירע
 לבקך בתקד לו כי
 בגלל דבריה תהי: וברקך
 יתן ליה רחל וישלח
 ויקרא לבלעם בן בעור
 לקלל אתכם:
 (יהושע כד:ט)
 שפטים וידעו כי אני ה':
 (צפניה ב:ט)
 ויחזק הרעב בעיר ולא היה
 לחם לעם הארץ:
 (מלכים ב:ג)
 נתון תתן לו ולא ירע
 לבקך בתקד לו כי
 בגלל דבריה תהי: וברקך
 יתן ליה רחל וישלח
 ויקרא לבלעם בן בעור
 לקלל אתכם:
 (יהושע כד:ט)
 שפטים וידעו כי אני ה':
 (צפניה ב:ט)